

ΔΙΔΑΧΗ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΕΑ΄ • ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ΄ • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2008 • ΤΕΥΧΟΣ 2

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό Σημείωμα
σελ. 1

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας,
Μητροπολίτου Περγάμου
Ἰωάννου Ζηζιούλα
σελ. 3

Ἡ ἐκκλησιολογία
τῆς «Πρός Διόγνητον»
Ἐπιστολῆς,
τοῦ Παναγιώτη
Γ. Παπανικολάου, Θεολόγου
σελ. 8

Τέλεση ἑτησίου μνημοσύνου
καί ἀποκαλυπτήρια προτομῆς
τοῦ Μακαριστοῦ
Μητροπολίτου
Μεσσηνίας κυροῦ
Χρυσόστομου Θέμελη
σελ. 11

Ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος (+),
τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου
πρ. Ὑδρας, Σπετσῶν
καί Αἰγίνης Ἱεροθέου
σελ. 11

Ἐπίσκεψη
τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
κ. Ἱερωνύμου,
στὴν Καλαμάτα
σελ. 14

ΔΙΔΑΧΗ

Τριμηνιαῖο Ἐκκλησιαστικὸ
Περιοδικό τῆς Ἱερᾶς
Μητροπόλεως Μεσσηνίας

ΙΔΡΥΤΗΣ

Μητροπολίτης Μεσσηνίας
Χρυσόστομος Δασκαλάκης (+)

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μεσσηνίας
Μητροπολίτου Μελετίου 13
241 00 Καλαμάτα
Τηλ. 27210/22455
Fax: 27210/22994

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Μητροπολίτης Μεσσηνίας
Χρυσόστομος Σαββάτος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ

Ἀρχιμ. Θεόκλητος
Λαμπρινᾶκος
Πρωτοσύγκελλος
Ἱ. Μητροπόλεως Μεσσηνίας

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ

Γραφικαὶ Τέχναι «ΛΕΒΕΝΤΗ»
Γ. Ρουμेलιώτη 3-5 Καλαμάτα
Τηλ. - Fax: 27210/93374

ΔΙΑΚΙΝΗΣΙΣ

ΕΛ.ΤΑ. - Γραφεῖον Καλαμάτας
Κωδικός Ἐντύπου 3978

Προλογικό Σημείωμα

Τά τελευταία χρόνια είναι πλέον διαπιστωμένο ότι το ερώτημα περί της ταυτότητας της Ἐκκλησίας και πιά συγκεκριμένα για τό «τί είναι Ἐκκλησία», παραμένει ἀναπάντητο. Παρόλον τόν περιγραφικό ὀρισμό, τόν ὁποῖον δίνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν χαρακτηρίζει τήν Ἐκκλησία ὡς «Σῶμα Χριστοῦ» καί τούς πιστούς «μέλη ἐκ μέρους» αὐτοῦ τοῦ Σώματος (Α΄ Κορ. ΙΒ΄, 27), ἐν τούτοις, τό ερώτημα συνεχίζει νά προβληματίζει ὑπαρξιακά. Ἐπίσης ἡ βιωματική ἐμπειρία, τήν ὁποῖαν ἀποκτοῦν τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. οἱ πιστοί, ἀπό τή συμμετοχή τους στή λειτουργική ζωή τῆς Ἐκκλησίας, δέν τούς καθιστᾶ κοινωνούς αὐτοῦ τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτή ἡ ἀνθρωπολογική εἰκόνα τῆς παύλειας περιγραφῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τρόπου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καί ὑπαρξης, εἶναι πού μᾶς ἀναγκάζει νά θεωρήσουμε ὡς ἀπαραίτητη τή συσχέτιση τῆς ταυτότητας τῆς Ἐκκλησίας καί μέ αὐτό καθαυτό τό πολίτευμα καί τήν πορεία τῶν Χριστιανῶν, μέσα στό ἴδιο τό ἐκκλησιαστικό σῶμα, γιατί δυστυχῶς στή σύγχρονη πραγματικότητα καί στό διαμορφούμενο νέο κοινωνικό γίνεσθαι ἡ Ἐκκλησία τείνει νά θεωρηθεῖ σάν κάποιο σωματεῖο ἢ ὀργάνωση, ἡ ὁποῖα ἐκπροσωπεῖ μία συγκεκριμένη μερίδα τοῦ κόσμου (τούς καθαρούς, τούς πολιτι-

σμένους, τούς κοινωνικοποιημένους) καί ἀπορρίπτει τούς «ἄλλους», τούς δῆθεν ἄνομους, ἁμαρτωλούς καί περιθωριακούς τῆς ζωῆς. Μία τέτοια θεώρηση ὅμως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καί δράσης εἶναι μᾶλλον μία ἐκκοσμικευμένη εἰκονική πραγματικότητα, ἀπό τήν ὁποῖαν ἐπίσης διαφεύγει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ κατ' ἐξοχήν «χῶρος», μέσα στόν ὁποῖο ὁ κάθε ἄνθρωπος καί στά ὅρια τῆς ἐλευθερίας του καλεῖται νά καταξιωθεῖ, ὄχι μέ κατακτήσεις ἠθικιστικές καί εὐσεβιστικές ἀλλά μέ «πολιτεία Χριστοῦ», ἡ ὁποῖα συνεπάγεται πρῶτα ἀποδοχή τοῦ ἄλλου καί «τριαδική» περιχώρηση πρὸς ἀλλήλους. Ὅλα αὐτά φανερώνονται μέσα στήν ἱστορία, μέ τό κατεξοχήν Μυστήριο τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας, ὅπου «πλατύνεται» ἡ ἀγάπη μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί κραταιοῦται ἡ ἐνότητα καί ἡ κοινωνία, ὡς γεγονός ἐκκλησιαστικό. Μέ τόν τρόπο αὐτόν ἡ Ἐκκλησία γίνεται ὁ κατ' ἐξοχήν «τρόπος» βίωσης τοῦ γεγονότος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας, ὡς γεγονός κοινωνίας ἀγάπης καί ἐλευθερίας, μέσα στήν ἴδια τήν ἱστορία.

Μέ αὐτή τήν προοπτική λοιπόν, ἀφιερώνουμε μία σειρά ἄρθρων, τά ὁποῖα θά ἀναφέρονται στό βασικό θέμα: «**Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας καί τό πολίτευμα τῶν Χριστιανῶν**», καί ὡς πρῶτο ἐπιλέχθηκε τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Περ-

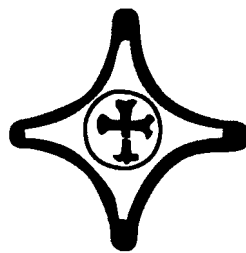
γάμου κ. **Ἰωάννου Ζηζιούλα**, Ὁμότιμου Καθηγητῆ τῶν Πανεπιστημίων Θεσσαλονίκης καί Γλασκώβης καί Μέλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, μέ τό ὅποιο ὁ συγγραφέας θέτει τά πρῶτα βασικά ἐρωτήματα καί τούς οὐσιαστικούς προβληματισμούς, πού ἀφοροῦν τήν ἴδια τήν ἐκκλησιολογική μας αὐτοσυνοειδησία καί τήν ἐκκλησιαστική μας ταυτότητα.

Μέ τήν πεποίθηση λοιπόν καί τήν ἐλπίδα, ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐπιζητεῖ νά ἀνεύρει τήν πυξίδα τοῦ ὀρθοῦ τρόπου τοῦ «ζῆν», νά προσδιο-

ρίσει τά ὅρια τῆς προσωπικῆς του ἐλευθερίας καί νά ἐνταχθεῖ σέ ἕναν ἄλλο τρόπο ζωῆς, μέσα ἀπό τόν ὁποῖον καταξιώνεται ὡς «Πρόσωπο», ξεκινᾶμε τήν ἐπανεκδοση τοῦ περιοδικοῦ «ΔΙΔΑΧΗ», μέ τό νέο σχῆμα καί μέ περιεχόμενο κυρίως κατηχητικό καί διδακτικό, μέ τό ὅποιο θά προσπαθήσουμε νά δώσουμε τό στίγμα τῆς Ὁρθοδοξίας καί τῆς Ὁρθοπραξίας μας, γιά μιᾶ ὑγιᾶ ἐκκλησιαστική παράδοση καί τρόπο βίωσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2008

+ Ο ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας *

Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου Ζηζιούλα

1. Εἰσαγωγή

Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι καί ζεῖ μέσα στήν ἱστορία. Πορεύεται μέσα στήν ἱστορία, χωρίς νά χάνει τήν ταυτότητά της. Αυτό εἶναι πάρα πολύ σημαντικό, ἀλλά δέν εἶναι ἐξασφαλισμένο ἐκ τῶν προτέρων. Χρειαζεται πολύ μεγάλη προσοχή, διότι εἶδαμε μέσα στήν ἱστορία ὅτι χριστιανικές ἐκκλησίες, πού ξεκίνησαν μέ τή σωστή ταυτότητα κατέληξαν νά ἀλλοιώσουν τήν ταυτότητά τους καί νά διερωτᾶται κανεῖς σήμερα ἐάν εἶναι ἐκκλησίες ἤ ὄχι.

Αὐτό εἶναι ἕνα μήνυμα, τό ὁποῖο πρέπει νά τό πάρουμε στά σοβαρά ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι, διότι εἶναι πράγματι καί γιά μᾶς ὁ κίνδυνος μέγας μέσα σέ ὅλη τήν δραστηριότητά μας, ἡ ὁποία καμιά φορά μᾶς κάνει νά αισθανόμαστε αὐτοϊκανοποίηση, νά ἐκτραποῦμε ἀπό τήν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας καί νά μὴ εἴμαστε στήν οὐσία Ἐκκλησία, ἀλλά κάτι ἄλλο, ἕνας ἄλλος ὀργανισμός.

Γι' αὐτό θεωρῶ πάρα πολύ σημαντικό αὐτό τό θέμα στό ὁποῖο, μέ τήν ἀνοχή σας, θά ἤθελα νά ἐκφράσω μερικές σκέψεις, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ συζήτηση, πού θά ἐπακολουθήσει θά τίς

θέσει ὑπό τό φῶς καλυτέρων σκέψεων.

Πρῶτα θά ἤθελα νά θέσω τό ἐρώτημα: τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε «ταυτότητα»; Εἶναι πολύ σημαντικό αὐτό νά τό ξεκαθαρίσουμε στή σκέψη μας.

Ὅταν λέμε ὅτι ταυτίζουμε κάποιον ὄν, ἐννοοῦμε ὅτι ἐπισημαίνουμε τήν ἰδιαιτερότητά του, ὅτι δηλ. καθορίζουμε τά στοιχεῖα ἐκεῖνα τά ὁποῖα δέν μᾶς ἐπιτρέπουν νά κάνουμε σύγχυση μεταξύ αὐτοῦ τοῦ ὄντος καί κάποιου ἄλλου. Ὅταν λέμε π.χ. ὅτι ἔχουμε τήν ἀστυνομική μας ταυτότητα ὁ καθένας, αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ Πολιτεία κάνει μιὰ προσπάθεια νά ἐπισημάνει τήν ἰδιαιτερότητα τοῦ καθενός μας. Μέ σκοπό νά μὴ γίνει σύγχυση μεταξύ τῶν πολιτῶν, σημειώνει τό ὄνομα, τό ἐπώνυμο, κ.λπ., καί ἀκόμη βάζει τά δακτυλικά ἀποτυπώματα. Ὅλα αὐτά ἀποβλέπουν στό νά ἀποφευχθεῖ ἡ σύγχυση ἑνός προσώπου μέ κάποιον ἄλλο. Ἡ ταυτότητα, λοιπόν, ἀποβλέπει στήν ἰδιαιτερότητα. Ἀλλά ἡ ταύτιση αὐτή, αὐτή ἡ ἰδιαιτερότητα, δέν μπορεῖ νά εἶναι ποτέ ἀπόλυτη καί αὐτό δημιουργεῖ δυσκολία στό νά κάνουμε λόγο γιά ταυτότητα.

Ὅλα τά ὀνόματα ἤ καί οἱ

* Ὁμιλία στό Ἱερατικό Ἐπιμορφωτικό Σεμινάριο τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Περιστερίου, κατά τό ἐκκλ. ἔτος 1996-1997 (Διάβαση Περιοδικό Ἱ. Μητροπόλεως Περιστερίου τ. 7ο (Μάιος - Ἰούνιος 1997), σελ. 6-13 καί Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου, Εὐχαριστίας Ἐξεμπλάριον, Μέγαρο 2006, σελ. 21-37).

ιδιότητες που έχουμε στις ταυτότητές μας (τό έπάγγελμα, τό ύψος κλπ.) μπορούν νά εφαρμοστούν σέ περισσότερα από ένα όντα, σήμερα μάλιστα μέ τή γενετική μηχανική -άκουμε πολύ τόν τελευταίο καιρό αυτή τήν περίφημη κλωνοποίηση- αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό. Ακόμη και τά δακτυλικά αποτυπώματα δέν θά εξασφαλίζουν πλέον τήν ιδιαιτερότητα και τήν ταυτότητα ενός όντος. Αυτό που αναζητούμε, όταν ταυτίζουμε κάτι, είναι αυτό που λέμε: «ή είδοποιός διαφορά», είναι κάποιο στοιχείο, που νά αφορά μόνον σέ ένα συγκεκριμένο όν και όχι σέ άλλα.

Μέ αυτή τή μικρή εισαγωγή θέλω νά δείξω πόσο δύσκολο είναι νά ταυτίσουμε τήν Έκκλησία μέσα στην ιστορία και μέσα στην κοινωνία. Τό πρόβλημα στην εκκλησιολογία έγκειται στό ότι ή Έκκλησία αποτελεί και αυτή μία Κοινότητα μεταξύ πολλών μέσα στην ιστορία. Για τό θεατή, ως ποῦμε, τό μή πιστό, είναι και αυτή μία Κοινότητα μεταξύ πολλών άλλων μέσα στην κοινωνία. Έτσι υπάρχει πάντα ό κίνδυνος νά γίνει σύγχυση μεταξύ εκκλησιολογίας και κοινωνιολογίας. Ό κίνδυνος αυτός παρουσιάστηκε, και είναι ιδιαιτέρως εμφανής, στό Δυτικό Χριστιανικό κόσμο, τόσο στον Ρωμαιοκαθολικό, όσο και στον Προτεσταντικό.

Στους Ρωμαιοκαθολικούς λ.χ. υπάρχει δυσκολία νά ξεχωρίσει κανείς τήν Έκκλησία, λόγω του

ότι υπάρχει ή Έκκλησία εκεί, ως κάτι τό ανταγωνιστικό μέ τίς πολιτικές δυνάμεις. Τό κράτος του Βατικανού λ.χ. ανταγωνίζεται ως κράτος τά άλλα κράτη. Έχει τή διπλωματία του, έχει τίς διεθνείς σχέσεις του. Ακόμη περισσότερο ή Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία μπήκε στον πειρασμό νά ταυτιστεί μέ πολιτικά κόμματα, τό Χριστιανοδημοκρατικό κόμμα, τό όποιο τήν εκπροσωπούσε σέ μεγάλο βαθμό στην Ίταλία, αλλά και σέ άλλες χώρες. Δείχνει νά πιστεύει ή Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία ότι μπορεί νά ταυτιστεί μέ μία ιδεολογία ή και μέ έναν κομματικό μηχανισμό. Δυστυχώς και σέ μās μπήκε αυτός ό πειρασμός, ως θυμηθούμε λ.χ. τήν περίπτωση χριστιανικού κόμματος στην Ελλάδα πρόσφατα. Νομίζουν μερικοί ότι, όταν ή Έκκλησία ταυτιστεί μέ μία πολιτική δύναμη μπορεί νά επιτύχει περισσότερα πράγματα, αλλά στό βάθος όμως, χάνει τήν ταυτότητά Της.

Στους Προτεστάντες αυτό συμβαίνει μέ τήν ενασχόλησή τους μέ τά τρέχοντα κοινωνικά ή πολιτικά προβλήματα. Ό Σεβασμιώτατος Ποιμενάρχης σας, ό άγιος Περιστερίου και ή ταπεινότητά μου, έχουμε τήν ευκαιρία νά τό διαπιστώνουμε αυτό πάντοτε, μέσα στά πλαίσια του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών. Εκεί βλέπει κανείς ότι αυτά που απασχολούν τίς λεγόμενες εκκλησίες, τίς προτεσταντικές, είναι τά κοινωνικά προβλήματα και εκεί επικεντρών-

νουν ὄλο τους τό ἐνδιαφέρον.

Εἶναι, λοιπόν, μεγάλος ὁ πειρασμός νά ἐμπλακεῖ κανεῖς μέσα στίς προσπάθειες πού γίνονται ἀπό τήν κοινωνία γιά νά λύσει τά διάφορα προβλήματα της. Θά ἔλεγα δέ, ὅτι καί σέ μᾶς τούς ὀρθόδοξους παρουσιάζεται τόν τελευταῖο καιρό ὁ πειρασμός νά μιμηθοῦμε τά Δυτικά πρότυπα, ἐπιδεικνύοντας τή δύναμη τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ κράτους (συλλαλητήρια, Μ.Μ.Ε. κλπ.) ἢ ἀκόμη καί μέ τό νά ἐπιδεικνύουμε κοινωνικό ἔργο ἀντάξιο ἢ καί καλύτερο ἐκείνου τῆς Πολιτείας. Μπαίνει δηλαδή ἡ Ἐκκλησία σέ μιά ἀνταγωνιστική σχέση μέ τό κράτος.

Αὐτά εὐτυχῶς περιορίζονται σέ μᾶς στό ἐπίπεδο τῆς ἡγεσίας τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐνῶ ὁ πιστός Λαός μας, καί αὐτό εἶναι σημαντικό, ἄλλοῦ τοποθετεῖ τήν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Πρῖν προχωρήσω στό πού ἀκριβῶς, πρέπει νά τοποθετήσουμε τήν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, κατά τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησιολογία, θά ἀναφέρω μερικές προσεγγίσεις στό πρόβλημα αὐτό, οἱ ὁποῖες θά ἔλεγα εἶναι πολύ συνηθισμένες καί σέ μᾶς τούς ὀρθόδοξους. Τό κάνω αὐτό γιά νά προβληματιστοῦμε καί νά ξανασκεφτοῦμε ὀρισμένα πράγματα καί νά βρισκόμαστε σέ ἐγρήγορη, γιά νά μὴν παρασυρθοῦμε σέ ἀλλοιώσεις τῆς ταυτότητάς μας, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας, χωρίς νά τό καταλάβουμε.

Σύμφωνα μέ αὐτά πού εἶπα στήν ἀρχή, γιά νά φτάσουμε

στήν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νά ἀπαντήσουμε στό ἐρώτημα: ποιό εἶναι τό κεντρικό, τό πιό σημαντικό, τό ἀποφασιστικό στοιχεῖο στήν ἀντίληψή μας γιά τήν Ἐκκλησία;

Θεωρητικά μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι πολλά στοιχεῖα συγχρόνως εἶναι σημαντικά. Στήν πράξη ὅμως, φαίνεται ποιό, ἀπό ὅλα τά στοιχεῖα εἶναι γιά μᾶς τό πλέον σημαντικό. Θά τό δοῦμε αὐτό ἀμέσως.

2. Ὁμολογιακή τάση

Στήν σύγχρονη Ὀρθοδοξία κυριαρχοῦν οἱ ἑξῆς τάσεις:

Πρῶτα αὐτή πού θά τήν ὀνομάζουμε ἡ ὁμολογιακή ἢ ἰδεολογική τάση. Τί ἐννοῶ; Σύμφωνα μέ αὐτή, τό ἀποφασιστικό στοιχεῖο εἶναι τό δογματικό. Ἡ Ἐκκλησία ἐδῶ ταυτίζεται μέ ἕνα σύνολο ἰδεῶν, τίς ὁποῖες ὁμολογεῖ μιά ομάδα ἀνθρώπων καί πιστῶν, αὐτό πού ὀνομάσθηκε ὁμολογια πίστewς. Αὐτό ξεκινᾷ ἱστορικά ἀπό τήν ἐποχή, ὅταν μεταξύ Ρωμαιοκαθολικῶν καί Προτεσταντῶν, (τόν 17ο αἰῶνα κυρίως), τέθηκε τό ἐρώτημα σέ τί διαφέρουν μεταξύ τους, καί παρουσιάστηκαν οἱ λεγόμενες «ὁμολογίες Πίστewς». Κάθε πλευρά, μέ τίς ὁμολογίες αὐτές ἔδειχνε τί ἀποδέχεται καί τί δέν ἀποδέχεται ἀπό ὅσα πίστευε ἢ ἄλλη πλευρά.

Τότε καί ἐμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι ὑποχρεωθήκαμε ὑπό τήν πίεση αὐτῶν τῶν συνθηκῶν, πού ἐπικρατοῦσαν τότε στήν πάλιν μεταξὺ Ρωμαιοκαθολικῶν καί

Προτεστατῶν, νά παρουσιάσου-
με κι' ἐμεῖς τίς δικές μας ὁμολο-
γίες πίστεως. Ἔχουμε τίς ὁμολο-
γίες τοῦ Πέτρου Μογίλα, τοῦ
Κυρίλλου Λουκάρεως, τοῦ Δο-
σίθου Ἱεροσολύμων κλπ. Μπή-
καμε κι' ἐμεῖς μέσα σέ αὐτή τήν
προσπάθεια νά δείξουμε τήν
ταυτότητά μας μέ βάση τίς ὁμο-
λογίες Πίστεως. Δέν ἀμφισβητῶ
ὅτι ἴσως ἔτσι ἔπρεπε νά γίνει.
ἽΟλες αὐτές οἱ ὁμολογίες εἶναι
χρήσιμες, ἀλλά τό ἐρώτημα
εἶναι: αὐτό εἶναι τό καίριο καί
ἀποφασιστικό στοιχεῖο προκει-
μένου νά ταυτίσουμε τήν Ὁρθό-
δοξη Ἐκκλησία; Καί βέβαια
ἐκεῖνες οἱ ὁμολογίες Πίστεως,
ὅπως γνωρίζουμε τώρα μέ τήν
ἔρευνα πού ἔγινε στή θεολογία
ἐν τῷ μεταξύ, δέν εἶναι καί τόσο
ἀξιόπιστες. Ἄλλες ἀπό αὐτές
εἶναι ἐπηρεασμένες ἀπό τοὺς
Ρωμαιοκαθολικούς, ὅπως ἐκείνη
τοῦ Πέτρου Μογίλα, καί ἄλλες
ἀπό τοὺς Προτεστάντες, ὅπως
εἶναι τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως.

Καί γεννᾶται τό ἐρώτημα: σή-
μερα μᾶς καλοῦν μέσα στήν
Οἰκουμενική κίνηση, νά ποῦμε
ποιά εἶναι ἡ ὀρθόδοξη ἄποψη;
Ἀρχίζουμε καί ἐμεῖς νά παίρ-
νουμε μιά Ὁμολογιακή τοποθέ-
τηση; Βέβαια ἡ Ἐκκλησία πάν-
τοτε εἶχε ὁμολογία Πίστεως καί
πάντοτε θά ἔχει καί πρέπει ἡ
Ἐκκλησία νά διαφυλάξει τήν
καθαρότητα τῆς πίστεώς Της
καί τῶν δογμάτων Της. Ἀλλά λέ-
γοντας αὐτό τό πράγμα δέν θέ-
λω νά πῶ ὅτι δέν εἶναι ἀπαραί-
τητο αὐτό, ὅπως καί τά ἄλλα
πού θά ἀναφέρω. Τό ἐρώτημα

εἶναι ἂν αὐτό ἀποτελεῖ τήν εἰδο-
ποιό διαφορά, τό κεντρικό ση-
μεῖο, τό ὁποῖο πρέπει νά τονι-
σθεῖ, καί ἔχουμε πράγματι τήν
τάση σέ ὀρισμένους κύκλους τῆς
Ἐκκλησίας νά ἀπομονώνουμε
τό στοιχεῖο αὐτό, τό δογματικό,
νά τό ἀπομονώνουμε ἀπό τό
ὑπόλοιπο ἐκκλησιαστικό γεγο-
νός. Μπορεῖ δηλαδή νά εἶναι κα-
νεῖς ὀρθόδοξος κατὰ τά δόγμα-
τα, ἀλλά νά εἶναι σχισματικός.
Δηλαδή νά μὴν ἔχει καμμιά σχέ-
ση μέ τόν Ἐπίσκοπό του. Ἐπει-
δή ἔθεσε ὅλο τό βάρος στήν ὁμο-
λογία πίστεως ξέχασε τά ἄλλα
καί πιστεύει ὅτι μέ αὐτό τόν
τρόπο ταυτίζει τήν Ὁρθόδοξη
Ἐκκλησία σωστά. Θέλω νά πῶ
ὅτι ὑπάρχει ἕνας τέτοιος κίνδυ-
νος μονομεροῦς ἐξάρσεως τῆς
δογματικῆς πίστεως.

3. Ἱεραποστολική τάση

Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο, τό ὁποῖο
γιά ἄλλους Ὁρθόδοξους εἶναι
κάτι τό ἀποφασιστικό, εἶναι
αὐτό τό ὁποῖο θά ὀνομάζαμε ἱε-
ραποστολικό.

Σύμφωνα μέ αὐτό δέν ἔχει
τόση σημασία τό δογματικό
στοιχεῖο, ὅσο ἔχει τό κηρυγματι-
κό, ἡ προσέλευση ὀπαδῶν ἢ ἡ
δημιουργία συνειδητῶν χρι-
στιανῶν. Τό βάρος πέφτει ἐδῶ
στόν ἄμβωνα ἢ τήν αἴθουσα.
Αὐτό χαρακτηρίζει τόν Προτε-
σταντισμό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀμβω-
νοκεντρικός σέ βάρος τῆς Θεῆς
Εὐχαριστίας. Σέ μᾶς χαρακτη-
ριζε γιά μεγάλο διάστημα τίς
ἐκκλησιαστικές ὀργανώσεις, οἱ
ὁποῖες ἔριχναν τό βάρος στό κή-

ρουγμα. Γι' αυτό και παρουσιάστηκαν όρισμένες έκτροπές (άκριβως έπειδή τό βάρος έπεφτε εκεί) και αλλοιώσεις τής Έκκλησίας.

Σās αναφέρω χαρακτηριστικά τό γεγονός ότι μετατοπίστηκε τό κήρυγμα από τή θέση, πού έχει μέσα στην Θεία Λειτουργία μετά τό Εύαγγέλιο, στό Κοινωνικό. Αυτό έγινε και γίνεται ακόμα μέ τό σκεπτικό «μά, τότε έρχεται ό κόσμος» και νομίζει έτσι κανείς ότι σκοπός τής Θ. Λειτουργίας τάχα είναι νά ακούσει τό κήρυγμα. Μά, δέν είναι αυτός ό σκοπός τής Θείας Λειτουργίας, αλλά όμως, γιά τήν αντίληψη αυτή τό βασικό είναι τό κήρυγμα. Άς χάσει δηλαδή τήν ώρα τής Αναφοράς, τής Ευχαριστίας ό πιστός, δέν πειράζει, αφού τό σημαντικό -σύμφωνα μέ αυτή τήν αντίληψη- είναι νά μόν χάσει τό κήρυγμα. Είχαμε ιεροκήρυκες, (έγώ θυμάμαι από τά μαθητικά και φοιτητικά μου χρόνια), οί όποιοι περιήρχοντο τούς Ναούς και έκαναν τρία και τέσσερα κηρύγματα τό ίδιο πρωί. Ούτε αυτοί φυσικά έκκλησιάζονταν σωστά, αλλά πίστευαν ότι τό σημαντικό ήταν τό κήρυγμα, τό όποιο έκαναν.

Προσέξτε, επαναλαμβάνω και θά τό επαναλαμβάνω σε κάθε σημείο τής όμιλίας μου: Όλα όσα λέγω δέν σημαίνουν ότι απορρίπτω αυτά τά πράγματα. Σημαίνει ότι δέν πρέπει αυτά νά τά ανάγουμε σε αποφασιστικά στοιχεία τής ταυτότητας τής Έκκλησίας αυτά καθ' έαυτά. Έν πάση

περιπτώσει υπάρχει αυτή ή τάση.

4. Ηθικιστική τάση

Μιά τρίτη τάση, έννοω δηλαδή μία άλλη όπτική γωνία από τήν όποία κοιτάει κανείς τήν ταυτότητα τής Έκκλησίας, είναι αυτή πού θά τήν όνομάζαμε ήθικολογική ή θά τήν έλεγα ακόμη και ήθικιστική τάση.

Σύμφωνα μέ αυτή τήν τάση τό προέχον στην Έκκλησία είναι ή ήθική μέ τήν ευρύτερη έννοια, ή όποια νοείται ως τήρηση ήθικων κανόνων και ως συγκεκριμένη συμπεριφορά. Έκφάνσεις τής τάσεως αυτής είναι ό κοινωνικός άκτιβισμός (έμφαση στό κοινωνικό έργο τής Έκκλησίας) και ό πουριτανικός εύσεβισμός (έμφαση, σχεδόν αποκλειστικά θά έλεγε κανείς, στή σεξουαλική ήθική). Έτσι ή Έκκλησία ταυτίζεται μέ τούς κοινωνικά «καθώς πρέπει» και τούς «ήθικως έντάξει». Ό κίνδυνος σε αυτή τήν περίπτωση είναι ότι ή Έκκλησία παύει νά περιέχει μέσα στους κόλπους της άμαρτωλούς, και τό πλέον τραγικό νά δίνεται ή έντύπωση ότι όρισμένοι, κάποιοι άνθρωποι, δέν είναι άμαρτωλοί. Είναι πάρα πολλοί αυτοί οί Όρθόδοξοι, οί όποιοι βλέπουν τήν Έκκλησία κάτω από αυτό τό πρίσμα κυρίως. Όχι μόνον μέλη τής Έκκλησίας, αλλά και μή ενεργά μέλη τής Έκκλησίας, θεωρούν τήν Έκκλησία ότι είναι και πρέπει νά είναι ό χώρος τής ήθικης τελειότητας μέ τήν ευρεία σημασία του όρου.

(συνεχίζεται)

Ἡ ἐκκλησιολογία τῆς «Πρός Διόγνητον» Ἐπιστολῆς

τοῦ Παναγιώτη Γ. Παπανικολάου, Θεολόγου

Α) ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Κείμενο, διασωθέν σέ ἓνα καί μοναδικό χειρόγραφο, μέσα σέ κώδικα, μεταξύ ἄλλων, ὁ ὁποῖος φιλοτεχνήθηκε τόν ΙΔ' αἰῶνα, ἀνακαλύφθηκε τό 1436 στήν Κων/πολη καί κάηκε τό 1870, ἀφοῦ εἶχε χρησιμοποιηθεῖ σέ ἑπταετημέλειες ἐκδόσεις καί ἐνῶ τό ἀποσιωποῦσαν οἱ συγγραφεῖς τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας καί τοῦ Μεσαίωνα, ἐν τούτοις ἔφερε τόν τίτλο «Ἰουστίνου φιλοσόφου καί μάρτυρος πρός Διόγνητον»¹.

Σύντομα ἡ ἔρευνα διαπίστωσε ὅτι συγγραφέας δέν εἶναι ὁ Ἰουστίνος², δοθέντος ὅτι ἀποσιωπᾶται στούς καταλόγους τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν, ἀντιμετωπίζει τά προβλήματα τελείως διαφορετικά ἀπό τόν φιλόσοφο καί μάρτυρα, ὑπερέχει τοῦ ὕφους καί τῆς ἐκφραστικῆς ἐναντι τούτου καί, «ἐνῶ... ὁ Ἰουστίνος φέρει συχνότατα ἀποδεικτικά χωρία ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς αὐτολεξεί, ἐν τῇ προκειμένη ἐπιστολῇ οὐδέν χωρίον ἀναφέρεται αὐτολεξεί ἐκ τῆς Γραφῆς»³. Στή διαχρονία τῆς ἔρευνας ἡ πατρότητα τοῦ κειμένου ἀποδόθηκε σέ τουλάχιστον εἴκοσι πρόσωπα⁴. Ὑποστηρίχθηκε ὅτι ὁ συγγραφέας γνώριζε, τουλάχιστον, τήν Ἀπολογία τοῦ Ἀριστείδου ἢ εἶχε διατελέσει μαθητής τοῦ Ἀριστείδου καί τοῦ Ἀθηναγό-

ρου⁵, ἐνῶ ἔχει ἀποδοθεῖ ἡ συγγραφή καί στόν Μελίτωνα Σάρδεων⁶.

Ὡς τόπος συγγραφῆς πιθανολογοῦνται εἴτε ἡ κοιτίδα τῆς μεθοδικῆς Χριστιανικῆς ἀπολογητικῆς, ἡ Ἀθήνα⁷, εἴτε τά δυτικά παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἢ ἡ ὁμορῆ περιοχή⁸.

Ὡς χρόνος συγγραφῆς ὑποστηρίχθηκαν τά τέλη τοῦ Β' ἢ οἱ ἀρχές τοῦ Γ' αἰ., ὁ Γ' ἢ ὁ Δ' αἰ., ἀκόμη καί ἡ ἐποχή τῆς Ἀναγεννήσεως (!)⁹ Πιθανολογοῦνται, ὁμως, τά μέσα τοῦ Β' αἰ.¹⁰ καί συγκεκριμένα τό 175-200 μ.Χ.¹¹

Ἀποδέκτης εἶναι ὁ, ἀγνώστων λοιπῶν στοιχείων, «κράτιστος» Διόγνητος (γιά τόν ὁποῖο ὁ χαρακτηρισμός ὑπονοεῖ ὅτι κατεῖχε σπουδαία θέση)¹², τόν ὁποῖο ὁ συγγραφέας θέλει νά μυήσει στή «θεοσέβεια»¹³.

Ὁ σκοπός τοῦ κειμένου καταγράφεται στό προλογικό πρῶτο κεφάλαιο, ὅπου ἐξαγγέλλονται, σέ ἐρωτηματική μορφή ἀπό τόν ὑποτιθέμενο ἀποδέκτη, τά ὑπό διαπραγμάτευσιν θέματα μέ τήν ἐξῆς σειρά: Ὁ Διόγνητος ἤθελε νά γνωρίσει καλά τοὺς Χριστιανούς καί συγκεκριμένα τί πίστευαν, πῶς θρήσκευαν, ὥστε νά περιφρονοῦν τόν κόσμο καί, περιφρονώντας τό θάνατο, γιατί ἀπέρριπταν τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων καί τή λατρεία τῶν Ἰουδαίων, ποιές ἦταν οἱ σχέσεις

(ή φιλοστοργία) μεταξύ τῶν Χριστιανῶν καί γιατί εἰσῆλθε τόσο ἀργά (τί τό καινούριο ἔφερε) ὁ Χριστιανισμός στόν κόσμο¹⁴.

Τό κείμενο, παρά τόν χαρακτηρισμό, λόγω τοῦ τίτλου, ὡς «ἐπιστολή», στήν πραγματικότητα ἀνήκει στό εἶδος τῆς πραγματείας¹⁵. Τό κεφάλαιο I συνιστᾷ ἕναν πλήρη πρόλογο, γιατί ἐκθέτει τά πρὸς ἀνάπτυξιν ζητήματα. Ἀπό τό κεφάλαιο II ἀρχίζει ἡ θεματική διαπραγμάτευση, ἡ ὁποία παρουσιάζει ἀρχιτεκτονική δομή, ἐνῶ στή θέση τῶν κεφαλαίων XI καί XII (τῶν προερχομένων ἀπό ἄλλο ἔργο) πρέπει νά ὑπῆρχε συνέχεια τοῦ πρακτικοῦ μέρους καί ἐπίλογος.¹⁶

Ἡ ἀξία τούτου εἶναι ἰδιαίτερη, κατά γενική ὁμολογία, τόσο συνολικά, ὅσο καί στά ἐπιμέρους ἀπολογητικά, λογοτεχνικά καί ρητορικά στοιχεῖα (δεδομένου ὅτι τά σχήματα λόγου, καί μάλιστα οἱ ἐρωτήσεις καί οἱ ἀντιθέσεις, χρησιμοποιοῦνται σέ μεγάλο βαθμό)¹⁷. Ἀπό τόν Δ.Σ. Μπαλάνο χαρακτηρίζεται «ἀδάμας τῆς ἀπολογητικῆς φιλολογίας»¹⁸.

Ὡς πρὸς τήν κατάσταση τοῦ κειμένου τά κεφάλαια XI καί XII προέρχονται ἀπό ἄλλο ἔργο¹⁹, ἔχουν διαφορετικό ὕφος ἀπό ἐκεῖνο τῆς πραγματείας, ἐξετάζουν θέμα ἄσχετο ἀπό τό θέμα αὐτῆς, ἀπευθύνονται σέ πολλούς καί ὄχι σέ ἕναν καί μάλιστα στούς ἐντός τοῦ Χριστιανισμοῦ καί μπορεῖ νά θεωρηθοῦν ὡς τό τέλος ὁμιλίας Πασχαλίου ἢ ὁμιλίας στό Πάθος

τοῦ ἴδιου συγγραφέα²⁰. Ἐκπτώσεις τοῦ κειμένου ὑπάρχουν καί σέ ἄλλα σημεῖα, π.χ. ἀνάμεσα στούς στίχους 6 καί 7 τοῦ VII κεφαλαίου ²¹, (στ. 30, ΒΕΠΕΣ, ὅ.π. σελ. 254) καί X 8 (στ. 22, ΒΕΠΕΣ, ὅ.π., σελ. 256), στό ὁποῖο ἡ ἀπώλεια ἑνός φύλλου πιθανῶς ἐπηρέασε τό τέλος τοῦ παρόντος ἔργου²². (Γιά τό ζήτημα βλ. Π. Χρήστου, «Κριτικά εἰς τό κείμενον τῆς Πρὸς Διόγνητον», περ. Κληρονομία, ἀρ. 7, (1975), σελ. 273-284).

Γιά τήν ἀνίχνευση τῆς Ἐκκλησιολογίας τοῦ ἔργου, ἡ ἐγκυρότερη πρόσβαση θά ἦταν τά ἐξῆς, ἀπό τόν π. Γεώργιο Φλωρόφσκυ:

«Εἶναι σχεδόν ἀδύνατον νά ἀρχίσωμεν μέ ἕναν ἀκριβῆ ὀρισμόν τῆς Ἐκκλησίας διότι, πράγματι, οὐδεὶς ὀρισμός ὑπάρχει ὁ ὁποῖος θά ἠδύνατο νά θεωρηθῆ ὅτι ἀποτελεῖ ἀνεγνωρισμένην δογματικὴν αὐθεντίαν... Ἐκπλησσομεθα ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δέν εὐρίσκομεν εἰδικόν περὶ τῆς Ἐκκλησίας κεφάλαιον εἰς τὰς συστηματικὰς μελέτας τῶν ἁγίων Πατέρων... ἐν τούτοις, ἡ πραγματικότης τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πάντοτε τό ἀπαραίτητον θεμέλιον τοῦ ὅλου δογματικοῦ οἰκοδομήματος· θά ἠδυνάμεθα νά εἴπωμεν: ἡ ὑπαρξιακὴ βᾶσις τῆς... οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες δέν ἐνδιεφέρθησαν πολὺ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν διατυπώσεων, ἀκριβῶς διότι ἡ θριαμβεύουσα πραγματικότης τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ προσεφέρετο εἰς τὴν πνευματικὴν των

ὄρασιν μέ σαφήνειαν πειστικὴν. Δέν δίδομεν ὀρισμὸν εἰς ὃ,τι εἶναι προφανέστατον ἐξ' ἑαυτοῦ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μᾶλλον πραγματικότης τὴν ὁποίαν ζῶμεν, παρά ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον ἀναλύομεν καὶ σπουδάζομεν... τὸ πολυτιμότερον εἰς τοὺς Πατέρας εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἢ συνολικὴ θεώρησις, αὐτὴ ἢ προοπτικὴ τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ βλέπομεν καὶ μελετῶμεν τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας... Ἡ ἀληθὴς φύσις τῆς Ἐκκλησίας δύναται μᾶλλον νὰ παρασταθῇ, νὰ περιγραφῇ παρά νὰ καθορισθῇ... Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ «ἐνηθρώπησεν, ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν», ἔλεγεν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ μυστηριώδης τύπος, ὅπου ἡ «θέωσις» αὐτῆ τῆς ἀνθρωπότητος ὀλοκλήρου πραγματοποιεῖται καὶ συνεχίζεται, διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος... Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ὅχι μόνον μία ἀληθὴς διδασκαλία, ἕνας ἰδιαίτερος κανὼν ζωῆς, ἀλλὰ ἡ καινὴ ζωὴ, ἡ ζωὴ «ἐν Χριστῷ»... Ἀπ' ἀρχῆς ὁ Χριστιανισμὸς ὑπῆρξεν ὡς μία πραγματικότης ἑταιρική, ὡς μία κοινότης»²³.

(συνεχίζεται)

Παραπομπές

1. Παναγιώτου Κ. Χρήστου, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, Τόμος Β', ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, σειρά Χριστιανικὴ Γραμματεία, ἀρ. 2, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 615. Πρβλ. καί: Α' Εἰσαγωγικά, ΒΕΠΕΣ, Τόμος 2, σελ. 248-249.

2. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 628, Στυλια-

νοῦ Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία, Τόμος Α', Ἀθῆνα 1982, σελ. 310, Ἀριστοδήμου Χρ. Ζάγκα, Ἡ πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολὴν, ἐν: Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία, τόμος Β', ἐν Ἀθήναις 1981, σελ. 538. ΒΕΠΕΣ ὁ.π., σελ. 249.

3. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 619. ΒΕΠΕΣ, ὁ.π.

4. Χρήστου, ὁ.π.

5. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 619-620.

6. Ζάγκας, ὁ.π., σελ. 540. Παπαδόπουλος, ὁ.π., σελ. 311.

7. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 619.

8. Ζάγκας, ὁ.π., σελ. 540.

9. Ζάγκας, ὁ.π., σελ. 539. Πρβλ. καὶ ΒΕΠΕΣ, ὁ.π., σελ. 249-250, ὅπου ὑπερῆσχυει ὁ Γ' αἰ.

10. ὁ.π.

11. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 619.

12. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 620.

13. ΒΕΠΕΣ, Τόμος 2, Κεφ. Ι, στ. 4-5.

14. Ζάγκας, ὁ.π., σελ. 538-539. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 625. Παπαδόπουλος, ὁ.π., σελ. 310.

15. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 615. Ὁ Παπαδόπουλος (ὁ.π.) τὸ χαρακτηρίζει «ἐπιστολιμαῖα διατριβή, χωρὶς ὅμως τοὺς συνήθεις προλόγους καὶ ἐπιλόγους».

16. Ζάγκας, ὁ.π., σελ. 544.

17. ὁ.π., σελ. 537, 544. Ὁ Παπαδόπουλος ὅμως, (ὁ.π., σελ. 311), ἐνῶ ἀναγνωρίζει τὸ κείμενο ὡς «λογοτεχνικὰ ἔξοχο», τὸ χαρακτηρίζει, ἐπεξηγώντας, «θεολογικὰ ὀρθό καὶ ἐπιφανειακό».

18. ΒΕΠΕΣ, Τόμος 2', Α' Εἰσαγωγικά, σελ. 248.

19. Χρήστου, ὁ.π., σελ. 618, 620. Ζάγκας, ὁ.π., σελ. 548.

20. ὁ.π., σελ. 620-621.

21. Ζάγκας, ὁ.π., σελ. 538. Χρήστου ὁ.π., σελ. 618.

22. Χρήστου, ὁ.π.

23. GEORGE FLOROVSKY, The Body of Living Christ. (An Orthodox Interpretation of the Church), Τὸ Σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ. Μία ὀρθόδοξος ἐρμηνεία τῆς Ἐκκλησίας (μτφρ. Ι.Κ. Παπαδοπούλου), ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, σειρά Θεολογικά Δοκίμια, ἀρ. 3, Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 15-25.

*Τέλεση ἑτησίου μνημοσύνου καὶ ἀποκαλυπτήρια
προτομῆς τοῦ Μακαριστοῦ Μητροπολίτου
Μεσσηνίας κυροῦ Χρυσοστόμου Θέμελη*

Ενας χρόνος πέρασε ἀπὸ τὴν ἐκδημία τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Μεσσηνίας κυροῦ Χρυσοστόμου Θέμελη. Τὴν Κυριακὴ 2 Μαρτίου, στὸν Μητροπολιτικὸ Ἱερό Ναὸ τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ Καλαμάτας, τελέστηκε Ἀρχιερατικὴ θεία Λειτουργία ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Χαλκίδος κ. Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος καὶ ὠμίλησε καταλλήλως γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Μακαριστοῦ καὶ Μεσσηνίας κ. Χρυσο-

στόμου. Στὸ τέλος τῆς θείας Λειτουργίας, τελέστηκε τὸ ἐτήσιο Ἀρχιερατικὸ Μνημόσυνο τοῦ Μακαριστοῦ.

Μετά τὸ πέρασ τοῦ Μνημοσύνου, στὸν αὐλαιο χῶρο τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, τῇ παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν τοῦ τόπου, πραγματοποιήθηκαν τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ ἀοιδίου, ἡ ὁποία τοποθετήθηκε δίπλα στίς ἄλλες προτομές τῶν μακαριστῶν Μητροπολιτῶν Μεσσηνίας.

Ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος (+2007)

τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου πρ. Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης Ἱεροθέου

Ο μακαριστὸς Μητροπολίτης Μεσσηνίας κυρὸς Χρυσόστομος (κατὰ κόσμον Ἀδάμ Θέμελης) ὑπῆρξε μία ἐξέχουσα καὶ πολυτάλαντος φυσιογνωμία, διακριθεῖσα ἐπὶ 50ετίαν περίπου εἰς τὴν Σεπτὴν χορείαν τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ φωτεινὴ προσωπικότης του ἐδέσποζε εἰς τὸ πνευματικὸν στερέωμα τῆς Ἑλλαδικῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ εἶχεν ἐπιβληθῆ ὡς μορφὴ Ἱεράρχου ἐναρέτου, ἀσκητικοῦ, παραδοσιακοῦ, πεπαιδευμένου καὶ μεμυ-

μένου εἰς τε τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν καὶ τὴν ἄνωθεν σοφίαν καὶ εἰς τὴν θύραθεν παιδείαν καὶ γνῶσιν, σῶφρονος καὶ διακριτικοῦ, σεμνοῦ καὶ φιλακολούθου.

Ἐπὶ 63ετίαν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1944, ἔφερε τὸ τετιμημένον ράσον μετὰ δέους ἱεροῦ καὶ φόβου Θεοῦ, μετὰ περισσῆς σεμνότητος καὶ θεοσεβείας. Ἦτο ἄξιος καὶ ὑποδειγματικὸς Κληρικὸς εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου. Συνετὸς καὶ ἄτυφος, ἀκέραιος καὶ ἀκατηγόρητος, αὐστηρὸς εἰς τὰ ἥθη, ἀλλὰ καὶ

ἐπιεικῆς καὶ μέτριος εἰς τὰς ἀναστροφάς του, σοβαρός, ἀλλ' ἐν ταύτῳ προσηνής καὶ διαθέτων εὐγένειαν ψυχῆς, φιλόθεος καὶ φιλάγαθος, φιλάδελφος καὶ φιλάνθρωπος.

Κληρικός καὶ δὴ Ἐπίσκοπος καὶ Μητροπολίτης ἀρχῶν, ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν, καὶ ἀξιῶν, ὑψίστων καὶ τρισμεγίστων, διέθετε τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ἀρχοντίαν καὶ χάριν. Θεολόγος ἐγκρατής, συγγραφεὺς δόκιμος, λειτουργὸς ἀριστος, ἱεροκήρυξ ταλαντοῦχος, Πνευματικὸς - ἐξομολόγος ἰδεώδης, Ποιμενάρχης φιλόστοργος.

Τὴν κατὰ Μεσσηνίαν Θεόσωστον Ἐπαρχίαν ἐποίμανε συνολικῶς ἐπὶ ἡμισυ περιόδου αἰῶνα θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως, «τύπος γενόμενος τῶν πιστῶν (Κλήρου καὶ λαοῦ) ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ» (Α' Τιμ. 4,12), καὶ ἀναπτύξας πλουσιώτατον πνευματικόν, ποιμαντικόν, φιλάνθρωπικόν, συγγραφικόν καὶ δὴ ἐπιστημονικῶν ἐκδόσεων, καὶ πολιτιστικόν διὰ τῶν ἀξιολόγων ἐκθεμάτων Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης (Μουσείου).

Ἐπὶ 33ετίαν διετελέσαμεν μέλη τοῦ αὐτοῦ Σώματος τῆς Σεπτιῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο ὄντως διακεκριμένον μέλος τῆς Ἱεραρχίας μας, περικοσμούμενον ὑφ' ὄλων τῶν ἀρετῶν καὶ πνευματικῶν ταλάντων, ὧν τινων προεμνήσθημεν, συνιστῶν τῷ ὄντι κόσμημα τίμιον τοῦ Ἱεραρχικοῦ Σώματος. Αἱ εἰσρηγήσεις, παρεμ-

βάσεις, προτάσεις, ἀντιφωνήσεις καὶ ἡ ἐν γένει παρουσία του εἰς τὰς Συνεδριάσεις τῆς Σεπτιῆς Ἱεραρχίας ἐγένοντο πάντοτε μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας, συνέσεως καὶ διακρίσεως, «ἐν χάριτι», οὔσα «ἄλατι ἠρτυμέναι» καὶ ἀνέπαυον τὰ πνεύματα τῶν Συνοδικῶν Συνέδρων. Εἰς τὰς κρίσιμους στιγμὰς καὶ τὰς ἐνίοτε παρατηρουμένας ἐκκλησιαστικὰς κρίσεις ἦτο ὁ πάντοτε νηφάλιος, διακριτικὸς, μετριοπαθής, διαλλακτικὸς καὶ φιλειρηνικὸς Ἀρχιερεὺς.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1991, ὅτε, μετὰ τὴν γνωστὴν δικαίωσιν παρὰ τοῦ ΣτΕ τῶν Δώδεκα ἀναιτίως καὶ ἀναπολογίτως ἀπομακρυνθέντων τῆς ποιίμνης αὐτῶν Μητροπολιτῶν, διωρίσθη παρὰ τῆς ΙΣΙ Πρόεδρος τῆς ἐκ 12 Μητροπολιτῶν Ἐπιτροπῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ἐν θέματι ἐμπεριστάτων Ἀρχιερέων διεξήγαγε ἐπιτυχεστάτα τὸν Προεδρικὸν ρόλον του καὶ θὰ ἐλύετο ὀριστικῶς τὸ ἐπὶ 17ετίαν χαῖνον, τότε φλέγον ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ἀλλ' ἡ παρέμβασις ἰσχυροῦ τινος πολιτικοῦ προσώπου εἰς τὸν μακαριστὸν Προκαθήμενον Σεραφεῖμ «ἐν μιᾷ νυκτί» ἀνέτρεψε τὴν καλῶς δρομολογηθεῖσαν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Μεσσηνίας αἰσίαν καὶ παμπόθητον λύσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θέματος.

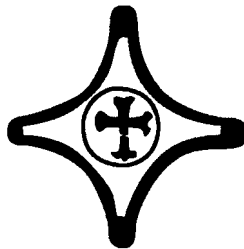
Ἡ συγγραφικὴ δραστηριότης τοῦ ἀοιδίμου Ἱεράρχου ὑπῆρξε πολὺ σπουδαία. Ἄρθρα, Μελέται, Ἐπιστολαὶ εἰς τὴν «Διδαχὴν» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως

Μεσσηνίας καί εἰς ἄλλα ἐκκλησιαστικά περιοδικά, Ἐπιστημονικά ἀρθρογραφία καί μελέται εἰς τό «Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καί Κανονικοῦ Δικαίου», τήν «Θεολογίαν», τό «Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν» καί τήν «Θρησκευτικήν καί Ἠθικήν Ἐγκυκλοπαιδείαν», ἐπιστολαί εἰς τήν ἐφημερίδα «Καθημερινή», κυρίως δι' ὧν παρενέβαινε εἰς θέματα ἱστορικά καί ἐπίκαιρα φιλολογικά, βιβλιοκρισίαι, «Συνοπτική ἱστορία τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπί τῆ 100ῆ περιόδῳ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς»

καί ἔκδοσις τῶν Συνοδικῶν Ἐγκυκλίων ἀπό τοῦ ἔτους 1901-1956 καί ἄλλα συγγράμματα εἶναι τά σημαντικά δείγματα γραφῆς καί συγγραφικῆς προσφορᾶς τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου.

Συνελόντ' εἰπεῖν ὁ ἀείμνηστος Μεσσηνίας Χρυσόστομος Θέμελης κατέλιπε μνήμην ἀγαθοῦ, φιλαρέτου, ἀσκητικοῦ, εὐπαιδευτοῦ, πολυταλαντοῦ καί κεκοσμημένου μετά σπανίων ἀρετῶν καί χαρισμάτων Ἱεράρχου.

Εἴη ἀγήρως αἰωνία καί μακαρία αὐτοῦ ἡ μνήμη.

*Ἐπίσκεψη τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερω νύμου,
στήν Καλαμάτα*

Οἱ ἑορταστικές ἐκδηλώσεις ἑφέτος στήν Καλαμάτα, γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Πόλεως καί τήν ἔναρξη τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, λαμπρύνθηκαν ἰδιαιτέρως μέ τήν παρουσία δύο ἐξεχόντων προσώπων. Τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερω νύμου καί τοῦ Ἐξοχωτάτου Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Καρόλου Παπούλια.

Τό Σάββατο 22 Μαρτίου, στίς 5 τό ἀπόγευμα, ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερω νύμος, ἔφθασε στά ὄρια τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας, ὅπου ἀνέμεναν τήν ἄφιξή του ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τριφυλίας καί Ὀλυμπίας κ. Χρυσόστομος, ὁ Νομάρχης Μεσσηνίας κ. Δημήτριος Δράκος, ὁ Δήμαρχος Ἀνδανείας κ. Γεώργιος Διαγούπης, ὁ πρόην Βουλευτής τοῦ Νομοῦ κ. Ἰωάννης Γιαννακόπουλος, ἡ Πολιτευτής τοῦ Νομοῦ δ. Νάντια Γιαννακοπούλου, ὁ Ἐφοπλιστής Καπετάν Βασίλης Κωνσταντακόπουλος, ὁ Διοικητής τῆς 4ης Μεραρχίας Πεζικοῦ, Ὑποστράτηγος κ. Ἰωάννης Βούλγαρης, ὁ Γενικός Ἀστυνομικός Διευθυντής Περιφέρειας Πελοποννήσου, Ὑποστράτηγος κ. Χρῆστος Μακρῆς καί ὁ Διοικητής τῶν Πυροσβεστικῶν

Ἑπιχειρημάτων Πελοποννήσου, Ταξίαρχος κ. Παναγιώτης Μπονάτσος.

Οἱ ἀνωτέρω Ἄρχοντες ὑπεδέχθησαν καί καλοσώρισαν τόν Μακαριώτατο, δηλώνοντας τήν χαρά τους γιά τήν ὑψηλή παρουσία του, ἀλλά καί τήν πρός τόν λαό τῆς Μεσσηνίας προσγενομένη τιμή, καθ' ὅτι, ἦταν ἡ πρώτη επίσημη ἐπίσκεψη τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου, ἀπό τήν ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς καί ἐνθρονίσεως αὐτοῦ.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Μακαριώτατος ἐπιβιβάσθηκε στό αὐτοκίνητο τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας καί κατευθύνθηκαν ἐν πομπῇ πρός τήν Καλαμάτα, τήν ἔδρα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας.

Ἡ πομπή ἔφθασε στίς 5.30 στήν πλατεία τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ, ὅπου ὑπεδέχθησαν τόν Μακαριώτατο μέ κάθε ἐπισημότητα οἱ προσκληθέντες ὑπό τοῦ Σεβ. Ποιμενάρχου μας, Σεβ. Μητροπολίτες Περιστερίου κ. Χρυσόστομος, Μαντινείας καί Κυνουρίας κ. Ἀλέξανδρος, Καισαριανῆς κ. Δανιήλ, Σύρου, Τήνου, Ἄνδρου, Κέας καί Μυκόνου κ. Δωρόθεος, Σιδηροκάστρου κ. Μακάριος καί Κορίνθου κ. Διονύσιος. Ὁ Δήμαρχος Καλαμάτας κ. Παναγιώτης Νίκας, οἱ Βουλευ-

τές τοῦ Νομοῦ, καί ἄλλες τοπι-
κές καί Στρατιωτικές Ἀρχές, καί
εὐσεβεῖς Χριστιανοί, οἱ ὅποιοι
ἐπεφημοῦσαν καί καταχειρο-
κροτοῦσαν τόν Μακ. Ἀρχιεπί-
σκοπο.

Ὁ Μακαριώτατος, μαζί μέ
τόν Σεβ. Ποιμενάρχη μας καί τόν
Δήμαρχο Καλαμάτας, ἀνέβηκαν
στήν εὐπρεπισμένη ἐξέδρα,
ὅπου μέ λόγια θερμά ὁ Δήμαρ-
χος Καλαμάτας κ. Παναγιώτης
Νίκας προσφώνησε τόν Μακα-
ριώτατο, καλοσωρίζοντας στήν
Πόλη καί εὐχαριστώντας αὐτόν
γιά τήν εὐγενῆ ἀνταπόκριση
στήν πρόσκλησή του, προκειμέ-
νου νά συμμετάσχει στίς ἐορτα-
στικές ἐκδηλώσεις γιά τήν ἀπε-
λευθέρωση τῆς Πόλεως καί τήν
ἐναρξη τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγε-
σίας. Μέ τήν σειρά του, ὁ Μακα-
ριώτατος ἀντιφώνησε εὐχαρι-
στώντας γιά τήν θερμή καί λαμ-
πρή ὑποδοχή, τονίσας τόν ιστο-
ρικό πλοῦτο τῆς Πόλεως τῆς
Καλαμάτας.

Ἀκολουθῶς, ἅπαντες εἰσῆλ-
θαν στόν Μητροπολιτικό Ἱερό
Ναό, ὅπου τελέσθηκε ἡ Δοξολο-
γία ἐπί τῆ ὑποδοχῆ αὐτοῦ, κατά
τήν διάρκειαν τῆς ὁποίας μέ λό-
για ἀγάπης καί σεβασμοῦ καλο-
σώρισε τήν Αὐτοῦ Μακαριότητα
ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας
κ. Χρυσόστομος, ὅστις τοῦ
προσέφερε μία ποιμαντορική
ράβδο, εἰς ἀνάμνηση τῆς ἐπισκέ-
ψεώς του στήν Ἱερά Μητρόπολη
Μεσσηνίας. Ὁ Μακαριώτατος,
μέ τό διακρίνον αὐτόν ταπεινό
καί γλυκύ ὕφος, ἀντιφώνησε μέ
λόγια ἐμπνευσμένα συνέσεως

καί προσέφερε πρός τόν Σεβ.
Μητροπολίτη μας ἀργυροῦν
ἀντίγραφον τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ
Ἀγῶνος.

Μετά τό πέρας τῆς μεγαλο-
πρεποῦς αὐτῆς τελετῆς μετέβη-
σαν ἅπαντες στό Δημαρχεῖο τῆς
Πόλεως, ὅπου ὁ Μακ. Ἀρχιεπί-
σκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης
Ἑλλάδος κ. Ἱερόνυμος,
ἀνεκρύχθη σέ ἐπίσημο Δημότη
τῆς Πόλεώς μας καί τοῦ προσε-
φέρθη ἀπό τό Δήμαρχο καί τό
Δημοτικό Συμβούλιο Ἀρχιερατι-
κό Ἐγκόλπιο. Ὁ δέ Μακαριώτα-
τος ἐδώρησε ἀργυροῦν ἀντίγρα-
φο τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τοῦ
Ἀγῶνος. Κατόπιν ὁ Μακαριώτα-
τος ἐπεσκέφθη ἐθιμοτυπικῶς
τήν Νομαρχία Μεσσηνίας, ὅπου
τόν ὑπεδέχθησαν ὁ Νομάρχης
Μεσσηνίας κ. Δημήτριος Δράκος
καί τό Νομαρχιακό Συμβούλιο,
οἱ ὅποιοι τοῦ ἐδώρησαν ἐπιτρα-
χήλιο καί ὠμοφόριον σέ ἀνάμνη-
ση τῆς ἐπισκέψεώς του στήν
Νομαρχία, καί εὐχαριστήσας,
ἀντιδώρησε ἓνα ἀσημένιο ἐγχά-
ρακτο δίσκο μέ τήν μορφή τῆς
Ἵπεραγίας Θεοτόκου.

Τήν Κυριακή, 23η Μαρτίου,
Β΄ Κυριακή τῶν Νηστειῶν, ὁ
Μακαριώτατος ἐτέλεσε τήν Θεία
Λειτουργία, στόν Μητροπολιτι-
κό Ἱερό Ναό τῆς Ἵπαπαντῆς
τοῦ Χριστοῦ Καλαμάτας, συμ-
παραστούμενος ὑπό τῶν Σεβ.
Μητροπολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἦταν
παρόντες κατά τήν ὑποδοχή.
Μετά τό πέρας τῆς Θείας Λει-
τουργίας, ὁ Μακαριώτατος με-
τέβη πεζός στό κοιμητήριο τῆς
Πόλεως, ἔνθα ἐτέλεσε Τρισάγιο

στόν Μακαριστό Μητροπολίτη Μεσσηνίας κυρό Χρυσόστομο Θέμελη, τόν ὁποῖον ἐγνώριζε ἀπό τά χρόνια τῆς νεότητός του, πρὶν ἀκόμη εἰσελθεῖ στίς τάξεις τοῦ ἱεροῦ Κλήρου.

Κατά τίς 3.15 τό μεσημέρι, ὁ Μακαριώτατος ἀφίχθη στόν ἱστορικό Ἱερό Ναό τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου εἶχε τελεσθῆ στίς 23 Μαρτίου 1821 ἡ Δοξολογία γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Πόλεως καί ἔγινε ἡ ἔναρξη τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατά τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἐκεῖ, κατά τό ἐκκλησιαστικό τυπικό, περίμενε εἰς τά προπύλαια τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, ἐνδεδυμένος τόν Ἀρχιερατικόν αὐτοῦ Μανδύα καί κρατῶν τό Ἱερόν Εὐαγγέλιον, τόν Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κάρολο Παπούλια, ὁ ὁποῖος μέ τήν παρουσία του ἐλάμπρυνε τίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις τῆς Πόλεώς μας. Μετά τό πέρας τῆς Δοξολογίας, κατά τά εἰθισμένα, τελέστηκε Τρισάγιον ὑπό τοῦ Μακ.

Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Ἱερωνύμου μπροστά ἀπό τό Ἱερόν καί κατόπιν κατετέθη στέφανος ὑπό τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ἐν συνεχείᾳ παρηκολούθησαν τήν ἀναπαράστασιν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πόλεως ὑπό τῶν ὀπλαρχηγῶν καθώς καί μικράν παρέλασιν μαθητῶν καί ἄλλων πολιτιστικῶν φορέων τοῦ Νομοῦ.

Τό βράδυ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, παρεκάθησε στό ἐπίσημο δεῖπνο, τό ὁποῖο παρετέθη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἐξοχωτάτου Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Καρόλου Παπούλια, κατά τήν διάρκεια τοῦ ὁποῖου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος εὐχαρίστησε τόν κ. Πρόεδρο γιά τή συμμετοχή του στίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις τῆς Πόλεώς μας καί προσέφερε εἰς αὐτόν ἀναμνηστικό δῶρο.

